

ВІЛЬЯМ КЕНТ КРЮґЕР

ЗВИЧАЙНА ВДЯЧНІСТЬ

*Переклад з англійської
Оксани Дятел*

Київ

ПРОЛОГ

Загибель дитини стала першою з-поміж низки смертей того літа. Це був хлопчик із золотавим волоссям, який носив товсті окуляри. Його тільки, пошматоване тисячею тонн сталі, що прямувала до Південної Дакоти, знайшли на залізничній колії на виїзді з Нью-Бремена, штат Міннесота. Його звали Боббі Коул. У нього були надзвичайно привітні, сповнені мрій оченята. Обличчя сяяло легкою усмішкою так, ніби він от-от збагне те, що ти пояснював йому цілісіньку годину. Я мав би знати його краще, бути йому ліпшим другом. Боббі жив поруч, і хоча ми були однолітками, він відставав у навчанні на два роки. Якби не добре серце кількох учителів, мабуть, різниця була б іще більшою. Це був звичайнісінький хлопчик невеликого зросту, абсолютно беззахисний перед дизельним локомотивом Об'єднаної тихоокеанської залізниці. Саме того літа смерть показала нам усі свої вияви. Аварія. Природна смерть. Самогубство. Вбивство. Вам може спасти на думку, що в мене лише страхітливі спогади про цей час. Це справді так, але не тільки вони залишилися в пам'яті. Мій батько часто згадував давньогрецького трагіка Есхіла. «Той, хто вчиться, мусить страждати. Навіть якщо ми того не усвідомлюємо, біль, що живе в нас, крапля за краплею живить серце, аж поки в стані відчаю, самохіть прокидається мудрість. Мудрість величезної милості Господньої».

Урешті-решт, можливо, саме для цього і було те літо. Тоді я був таким, як і Боббі, і не розумів багатьох речей. Минули десятки років, проте я і зараз не впевнений, що збагнув це повною мірою. Нині я досить часто годинами думаю про ті часи. Про страшну ціну мудрості. Про жахливе Господнє милосердя.

Підлога спальні була осяяна місячним світлом. За вікном співали цвіркуни. Темряву розтинала нічна комашня. І хоча липень іще не настав, стояла спека. Можливо, саме тому я і не спав. 1961 року лиши в домівках багатіїв Нью-Бремена були кондиціонери. Удень сховатися від задухи можна було, лише закривши штори, а вночі рятували вентилятори. У нашому будинку їх було аж два, проте жодного з них — у нашої з братом спальні.

Я саме відкинув ковдру, аби зручніше вмотитися, як пролунав телефонний дзвінок. Батько часто казав, що годі чекати добра від опівнічних дзвінків, проте завжди на них відповідав. Мені здавалося, то була ще одна складова його непростої роботи, яку він сумлінно виконував, а мати своєю чергою так її зневажала. Телефон стояв на журнальному столику в коридорі поряд із нашою кімнатою. Я витріщався на стелю і слухав різкий дзенькіт, поки в коридорі не загорілося світло.

— Я вас слухаю.

У протилежному кінці кімнати почулося скрипіння — то Джейк вовтузився в ліжку.

— Комуś завдали шкоди? — запитав батько, а потім стомлено та звічливо додав: — Буду за кілька хвилин. Дякую, Кліве.

Я вже виліз із ліжка і чимчикував у коридор.

Після сну його волосся стирчало в різні боки, на щоках чорніла щетина. Очі видавалися схвильованими та сумними. На ньому була футболка і смугасті сімейки.

- Френку, йди спати.
- Не можу, — відповів я. — Занадто спекотно, до того ж я вже прокинувся. Хто телефонував?
- Поліцейський.
- Когось поранили?
- Ні, — він заплющив очі, підніс до них пальці і потер повіки.
- Це Гас.
- Він п'яний?
- Батько закивав і позіхнув.
- Він у в'язниці?
- Мерщій у ліжко.
- Я можу поїхати з тобою?
- Я кому сказав іти до своєї кімнати?!
- Будь ласка, я не заважатиму. Та й заснути тепер уже точно не зможу.
- Тихіше, всіх розбудиш.
- Ну, будь ласочка...
- У батька було достатньо сил, аби виконувати свої професійні обов'язки, але протистояти вмовлянням тринадцятилітньої дитини, яка так жадала пригод цієї задушливої ночі, він не міг.
- Одягайся, — промовив батько.
- Джейк уже сидів у шортах на краєчку ліжка і натягав шкарпетки.
- Куди це ти збираєшся? — здивовано перепитав я.
- Туди ж, куди тато і ти, — Джейк повзав навколішки, шукаючи під ліжком кросівки.
- Дідька лисого!
- Ти сказав «дідько», — зауважив він, продовжуючи порпатись під ліжком.
- Ти нікуди не йдеш, Гоуді Дуді.
- Він був на два роки молодший від мене і на дві голови нижчий. Місцеві жителі частенько називали його Гоуді Дуді через руде волосся, ластовиння та чудернацькі вуха, що стирчали в різні боки, ніби вушка цукорниці. Я, коли добряче на нього злився, і сам завжди так його дразнив.
- Ти що тут г-г-головний?
- Джейк майже завжди заїкався на людях, а в розмові зі мною — лише коли страшенно злився чи боявся.
- Ні, — я відповів. — Я можу д-д-д-ати тобі прочухана, коли схочу.

Він знайшов кросівки і взувся.

Ніч — темний бік душі, а відчуття, що я на ногах саме тієї пори, коли решта світу сплять, як убиті, збуджувало в мені гріховні почування. Батько часто зважувався на подібні пригоди через роботу, але мені того ніколи не дозволяли. Тому це було особливою подією, яку аж ніяк не хотілося ділити з Джейком. Проте ми вже і так згаяли чимало дорогоцінного часу, тож, не припиняючи сперечатись, я пішов одягатися.

Брат чекав у коридорі, і я вже зібрався був знову полатись, та батько крадькома вийшов із спальні. Він зачинив двері й зиркнув на Джейка. Мабуть, хотів сказати щось різке, але зітхнув і наказав спускатися вниз.

Здавалося, що цвіркуні надворі збожеволіли. Світлячки в небі скидалися на мерехтіння замріяних очей.

Поки ми йшли до гаража, наші тіні пливали, як казкові човни по срібному морю місячного сяйва.

— Переднє сидіння моє, — вигукнув Джейк.

— Облиш, ти взагалі-то не мав би тут бути.

— Воно моє, я забив його першим!

Це було правилом. А в Нью-Бремені, місті, яке побудували та де переважно жили німці, правил дотримувалися. Попри це, я продовжував скаржитись, аж поки батько не втрутився. «Джейк сидітиме на передньому, кінець розмови».

Ми залізли в машину, «Паккард Кліпер» 1955 року, кольору консервованого горошку. Моя мати прозвала її Ліззі. Вона вигадувала ім'я кожному сімейному автомобілю. Так «Студебекер» носив ім'я Зельда, а «Понтіак Стар Чіф» мав прізвисько Маленька Лулу — як героїня коміксу. Були й інші, проте її улюбленцем й улюбленцем усіх, окрім батька, був великий, потужний та елегантний «Паккард». Це був дідів подарунок, і батьки добряче через нього сварилися. Татко ніколи не показував цього і не говорив про це, але, думаю, подарунок від людини, яку він не дуже любив і чиї цінності ставив під сумнів, зачепив його самолюбство. Я навіть пам'ятаю, що ще тоді дід уважав батька цілковитим невдахою, не гідним матері. Коли вони збиралися разом, здавалося, будь-якої миті спалахне справжній скандал.

Ми виїхали на дорогу та покотили по нашому району. Він простягся вздовж річки Міннесота, зверху височіли будинки багатіїв. Чимало людей, які не мали великих статків, жили на пагорбах над нами, проте ніхто з тих, хто був при грошах, поруч із нами не мешкали. Ми проїхали повз будинок Боббі Коула. Його оповивала цілковита темрява. Мої думки перекинулися

на хлопця: він загинув лише вчора. Ще ніколи не доводилося так близько переживати смерть дитини. Це здавалося таким диким і лиховісним, ніби він потрапив у пастку жахливого чудовиська.

— Гас потрапив у х-х-халепу?

— Так, проте не все так погано.

— Він нічого не підірвав?

— Цього разу — ні. Лишень бійку затіяв.

— О, це він добре вміє.

— Тільки коли напідпитку, — промовив я із заднього сидіння. Виправдовувати Гаса зазвичай було батьковою справою, але сьогодні він був надзвичайно мовчазний.

— Мабуть, добряче налигався, — зауважив Джейк.

— Припиніть балачки, — батько підняв руку, і ми замовкли.

Ми проминули ще один квартал, і наша машина помчала головною вулицею. Місто вкривала темрява, сповнювала його надзвичайних можливостями. Я знаю Нью-Бремен, як свої п'ять пальців, але вночі все видається геть-чисто іншим. Міська в'язниця розташована на головній площі міста. Вона і Євангельсько-лютеранська церква — найдавніші будівлі міста. Обидві зроблені з граніту, видобутого в кар'єрі за містом. Батько припаркував машину перед входом.

— Побудьте поки тут.

— Мені треба в туалет, — сказав я.

Батько пропик мене вбивчим поглядом.

— Вибач, більше не можу терпіти.

Він легко поступився: мабуть, був страшенно втомлений.

— Що ж, ходімо. Джейку, ти теж виходь.

Досі я ще не мав нагоди побувати у в'язниці, але це було саме те місце, що повсякчас привертало мою увагу.

Я побачив невеличку кімнату з брудними жовтими стінами, освітлену флуорисцентними лампами. Загалом усе довкола нагадувало дідове агентство нерухомості. Кілька столів, шафа для паперів, дошка для оголошень з наліпленими на ній плакатами. Проте вздовж східної стіни виднілось конвойне приміщення, там сидів ув'язнений.

— Дякую, що приїхали, пане Драм, — сказав поліцейський.

Вони потиснули один одному руки. Тато відрекомендував нас. Сержант Клів Блейк був молодший від батька, носив окуляри в золотій оправі, а його блакитні очі були сповнені зворушливої щирості. Попри пекельно-липку ніч, його форма була надивовижу чиста й охайна.

— Чи не запізно вам обом тут вештатися, га?

— Не могли заснути — спека, — відповів йому батько.

Джейк звично мовчав, особливо коли хвилювався, що почне заїкатися на людях.

Я впізнав ув'язненого. Негідник Морріс Інґдал. Темне волосся було зібране у хвіст, схований під чорну шкіряну куртку. Він був на рік старший за мою сестру, яка щойно закінчила школу. А Морріс школи так і не закінчив. Наскільки мені відомо, його вигнали за те, що він обпаскудив шафку дівчини, яка відмовила йому в побаченні. Він був власником найрозкішнішого авто, яке мені доводилося бачити. Це був чорний «Форд» на прізвисько «Чорт»: 1932 року випуску, із задньопетельними дверцятами, хромовим блискучим радіатором і великими білими шинами. Автомобіль по всій довжині прикрашали язики полум'я.

— Невже батько Френка та Гоуді Д-д-дуді? — пробурмотів Морріс. Він сидів за ґратами, весь у синцях, втупивши підлі оченята в Джейка: — Як сп-п-п-рави, відсталий?

Як лишень не називали Джейка через заїкуватість! Мені здавалося, що йому це дуже дошкуляло, проте у відповідь він найчастіше мовчав і дивився кудись убік.

— Джейк не відсталий, пане Інґдале, — промовив батько. — Він лише заїкається.

Те, що батько знає цього негідника, мене здивувало. Це були два абсолютно різні світи.

— Ні, д-д-ідько й-о-о-о-го у-х-х-х-опи, — відповів Морріс.

— Припиніть, Моррісе, — наказав сержант Блейк.

Батько більше не зважав на цього нікчому і поцікавився в сержанта, що трапилось. Той знизав плечима:

— Двоє п'яних, одне криве слово. Сам знаєш, як іскра для порохової бочки.

— Я не п'яний, — буркнув Морріс, перехилився через металеву поперечину та взявся пильно роздивлятися підлогу, наче роздумував, чи можна лишити тут рештки вечері.

— До того ж він іще замалий, щоби пити в барі, Кліве, — зауважив батько.

За дверима хтось змив воду в туалеті.

— Комусь дісталось?

— Найбільше — Моррісові. Билися на паркувальному майданчику.

Двері позаду відчинилися: застібаючи блискавку на штанях, у кімнату зайшов чоловік.

— Доуле, я оце розповідаю, як сюди потрапили Гас та Інґдал.

Чоловік сів за стіл і поклав на нього ноги. Хоч на ньому й не було форми, та його спокій і манера поведінки одразу давали зрозуміти: він теж поліцейський.

— Я саме сидів у барі «Роузі», слухав їхні мерзенні балачки, а коли їм стало замало бару, я вирішив покласти тому край.

— Чи можу я забрати Гаса й відвести його додому? — поцікавився батько в Блейка.

— Звісно. Він в іншій частині будівлі, — сержант дістав з шухляди ключі. — Яке жахіття трапилося з хлопцем Коула! Чув, ти вчора весь день там пробув.

— Так, — відповів батько.

— Мушу-таки зазначити, що моя робота мені до вподоби значно більше, ніж твоя.

— Знаєш, уся ця історія змусила мене багато про що замислитись, — сказав Доул. — Я сотні разів бачив, як той хлопчисько грався біля залізничі. Думаю, він любив потяги. Не можу збагнути, як він міг не помітити.

— Що ти маєш на увазі? — перепитав сержант.

— Я говорив із Джимом Гантом. Він прибув перший. Казав, що все це мало такий вигляд, ніби дитина сиділа на колії і навіть не поворухнулася, коли наблизився поїзд. Якось дуже дивно, адже хлопчина не мав проблем зі слухом.

— А може, він, як і Гоуді Дуді, теж був відсталий, — кинув Інґдал з камери. — Не знав, що слід прибрати власну дупу з колії.

— Ще хоч слово — і я здеру з тебе шкіру, — вимовив Доул.

Зрештою сержант Блейк знайшов ключі і закрив шухляду:

— Справу розслідують?

— Як мені відомо, ні. Офіційно це нещасний випадок. Жодного свідка, аби мати підстави для перекласифікації.

— Хлопці, побудьте тут. Моррісе, поведься пристойно, — наказав сержант.

— Чи можуть хлопці сходити до вашої вбиральні? — поцікавився батько.

— Певна річ, — відповів сержант Блейк, відчиняючи металеві двері, розташовані з іншого боку. Вони з батьком пішли.

Мені зовсім не хотілося йти до вбиральні. Це був просто дрібний маневр, аби потрапити у в'язницю. Я трохи остерігався, що Доул може це помітити, проте, здавалося, йому геть не було до того діла.

— Що ви мали на увазі, коли розповідали про Боббі? — спитав я в нього.

Це був високий худорлявий чоловік з короткою стрижкою під «їжачок», його голова лисніла від поту. Вуха Доула стирчали так само, як і в Джейка, проте ніхто не наважився б назвати його Гоуді Дуді.

— Ти його знаєш?

— Так.

— Хороший хлопчина, правда ж? Проте повільний.

— Такий повільний, що навіть не зміг утекти від потяга, — озвався Інґдал.

— Стули пельку, Моррісе. — Доул повернувся до мене і спитав: — Ти граєшся на коліях?

— Ні, — збрехав я.

— А ти? — звернувся він до Джейка.

— Ні, — відповів Джейк.

— І правильно! Бо тут поруч мешкає купа волоцюг, зовсім не схожих на порядних людей з Нью-Бремена. Якщо коли-небудь хоч хтось із них до вас наблизиться, одразу мерщій сюди. Скажете, що вам потрібен сержант Доул.

Сержант почав перебирати кісточки на пальцях:

— Прошу лишень: пильно стежте за тими, хто вештається біля тих колій. Зрозуміло?

— Безперечно, пане.

— Ці виродки доберуться і до вас, як не будете обережними, — мовив Інґдал. — Вони люблять ніжне м'ясо, саме таке, як у тебе й у відсталого.

Доул підвівся, підійшов до камери і показав Моррісу, аби той наблизився до ґрат. Інґдал щосили вхопився за лаву і притиснувся до стіни.

— Так я і думав, — процідив Доул.

Металеві двері відчинилися. Вийшов сержант Блейк, а за мить і батько. Він притримував Гаса, який ледве шкандибав. Той був добряче п'яний, проте ані синця.

— Ви справді його відпускаєте? — прошипів Інґдал. — От клята справедливість.

— Я зателефонував твоєму батькові, — відповів інший поліцейський.

— Так от: він сказав, що ніч у в'язниці піде тобі на користь. Вирішуйте це між собою.

— Френку, притримай двері, — попросив батько, дякуючи Клівові.

— Цього разу все минулося, проте, Гасе, не забувай триматися берега. Ще трохи — і терпець у начальника в'язниці урветься.

— Він хоче зі мною про щось поговорити? Перекажіть, що я із задоволенням зроблю це за келихом пива, — вишкірився п'яною усмішкою Гас.

Я притримав двері, поки батько виштовхав Гаса надвір. Потім зиркнув на Морріса, який сидів на твердій лаві. Тепер, сорок років по тому, я розумію, що побачив дитину, не набагато старшу від мене. Худий, злий, сліпий і розгублений, він опинився за залізними ґратами не вперше і не востаннє. Мабуть, тієї миті я мав би відчувати щось інше, аніж те, що засіло в мені, проте то була лише ненависть. Я зачинив двері.

Біля авто Гас раптом розправив плечі й повернувся до батька:

— Дякую, капітане.

— Сідай в автомобіль.

— А як же мій мотоцикл?

— Де він?

— Біля бару «Роузі».

— Забереш завтра, як протверезієш. Хутко в машину!

Гас трохи повагався. Подивився на місяць. Його обличчя було зовсім бліде.

— Чому він це робить?

— Хто?

— Господь. Чому він забирає безневинних?

— Урешті-решт Він забере всіх нас, Гасе.

— Але ж дитина?..

— Через це почалася бійка? Через Боббі Коула?

— Інґдал назвав його відсталим, капітане. Цей мерзотник сказав, що там йому і місце. Я не міг цього стерпіти.

Гас спантеличено похитав головою:

— То як усе сталося, капітане?

— Я не знаю, Гасе.

— Це ж твоя робота... Ти ж маєш знати все про цю чортівню, — Гас був дуже засмучений. А потім додав: — Мертвий, і як це розуміти?

— Так, що йому вже не в-в-варто перейматися через те, що в-в-в-всі з нього глузують, — мовив Джейк.